

MẠCH LẠC TRONG VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

- Có những hiểu biết bước đầu về mạch lạc trong văn bản và sự cần thiết phải làm cho văn bản có mạch lạc, không đứt đoạn hoặc quẩn quanh.
- Chú ý đến sự mạch lạc trong các bài tập làm văn.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LUU Ý

Mạch lạc là một vấn đề khoa học còn chưa quen thuộc với nhiều người, cho dù từ *mạch lạc* vẫn được dùng không ít trong đời sống. Sự lí giải khái niệm mạch

lạc, do đó, rất dễ khiến cho nhiều HS cảm thấy có phần lạ lẫm và rắc rối. Để khắc phục tình trạng đó, GV nên :

1. Chú ý không để lẫn lộn khái niệm *mạch lạc* với các khái niệm có liên quan như *liên kết* hay *bố cục*. Một văn bản có mạch lạc không thể nào không có tính liên kết. Song không phải sự liên kết nào cũng làm nên mạch lạc. Nói đến mạch lạc là nói đến sự tiếp nối, nhưng là sự tiếp nối của một nội dung chủ đạo xuyên suốt qua tất cả các phần trong văn bản. Mặt khác, trong một văn bản mạch lạc, các phần, các đoạn nhất thiết phải được sắp xếp tuần tự theo một trật tự hợp lí. Về mặt này, yêu cầu về mạch lạc không mâu thuẫn với yêu cầu về bố cục. Nhưng yêu cầu về một bố cục rành mạch đòi hỏi phải chú ý hơn đến sự phân biệt giữa các phần, các đoạn, còn yêu cầu về mạch lạc lại đòi hỏi phải quan tâm hơn đến sự tiếp nối, liên quan giữa các phần, các đoạn đó.

2. Trong quá trình dẫn dắt nhận thức của HS, cố gắng tìm những cách nói, những hình ảnh đơn giản, gần gũi (như hình ảnh mạch máu trong thân thể) để các em dễ hình dung, dễ nhớ.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

1. Giới thiệu bài

Có thể bắt đầu với việc cho HS nhắc lại những yêu cầu về bố cục mà các em đã được học trong tiết trước, rồi nêu vấn đề : Nói đến bố cục là nói đến sự sắp đặt, sự phân chia. Nhưng văn bản lại không thể không liên kết. Vậy làm thế nào để các phần, các đoạn của một văn bản vẫn được phân cắt rành mạch mà lại không mất đi sự liên kết chặt chẽ với nhau ? Từ đó, GV sẽ đưa HS đi vào nội dung tiết học.

2. Tiến trình tổ chức các hoạt động

Hoạt động 1. GV giúp HS có những hiểu biết bước đầu về khái niệm *mạch lạc* trong văn bản. Có thể dẫn dắt các em đi vào nội dung này theo hướng đã nêu trong SGK : Từ chỗ biết được nghĩa đen của từ *mạch lạc*, các em sẽ suy nghĩ để trả lời câu hỏi :

- Khái niệm *mạch lạc* trong văn bản có được dùng theo nghĩa đen không ?
- Tuy nhiên, nội dung của khái niệm *mạch lạc* trong văn bản có hoàn toàn xa rời với nghĩa đen của từ *mạch lạc* không ?

Từ đó, GV làm cho HS thấy được :

– Mạch lạc trong văn bản có tất cả những tính chất được nêu trong điểm 1.a, trang 31, SGK.

– Định nghĩa về mạch lạc trong văn bản nêu ở điểm 1.b, trang 31, SGK là hoàn toàn chính xác.

Hoạt động 2. GV có thể cho HS thảo luận các câu hỏi ghi ở mục 2, trang 31 – 32, SGK để giúp các em nhận thấy :

a) Một văn bản như truyện *Cuộc chia tay của những con búp bê* có thể kể về nhiều sự việc, nói về nhiều nhân vật. Nhưng nội dung truyện phải luôn luôn bám sát *đề tài*, luôn luôn xoay quanh một sự việc chính với những nhân vật chính.

b) Trong mỗi văn bản, cần phải có một *mạch văn* thống nhất, trôi chảy liên tục qua suốt các phần, các đoạn. Ở truyện *Cuộc chia tay của những con búp bê* thì mạch văn đó chính là *sự chia tay* : Hai anh em Thành, Thuỷ buộc phải chia tay. Nhưng hai con búp bê của các em, tình anh em của các em thì *không thể* chia tay. Không một bộ phận nào trong thiên truyện lại không liên quan đến cái *chủ đề* (vấn đề chủ yếu) đớn đau và tha thiết đó. Về mặt này, mạch lạc và liên kết có sự thống nhất với nhau.

Tuy nhiên, trong văn bản, cái mạch văn ấy chỉ có thể được thể hiện dần dần. Nó cần được người tạo lập văn bản dồn dắt theo một con đường sao cho không bị quẩn quanh hay đứt đoạn. Ví dụ như ở truyện *Cuộc chia tay của những con búp bê*, ngay từ đầu, chúng ta không thể biết được là hai anh em Thành, Thuỷ (và những con búp bê của hai em) rốt cuộc có phải chia tay nhau không. Cuộc chia tay (của hai anh em) và không chia tay (của hai con búp bê) luôn luôn có những diễn biến mới mẻ qua mỗi phần, mỗi đoạn.

c) Các bộ phận trong văn bản nhất thiết phải liên hệ chặt chẽ với nhau. Tuy nhiên, không nên lầm tưởng rằng giữa các bộ phận ấy chỉ có mối liên hệ về mặt thời gian (tuần tự việc xảy ra trước kể trước, việc xảy ra sau kể sau). Một văn bản vẫn có thể mạch lạc khi các đoạn trong đó liên hệ với nhau về không gian, về tâm lí, về ý nghĩa, miễn là sự liên hệ ấy hợp lí, tự nhiên.

Tiếp đó, GV sẽ cho HS đọc điểm thứ hai, rồi đọc lại toàn bộ phần Ghi nhớ, để kiến thức của các em được củng cố vững chắc hơn.

IV – GỢI Ý GIẢI BÀI TẬP

Bài tập 1(2). Ý tứ chủ đạo, xuyên suốt toàn đoạn văn của Tô Hoài là : sắc vàng trù phú, đầm ấm của làng quê vào mùa đông, giữa ngày mùa. Ý tứ ấy đã được dẫn dắt theo một "dòng chảy" hợp lí, phù hợp với nhận thức của người đọc : Câu đầu giới thiệu bao quát về sắc vàng trong thời gian (*mùa đông, giữa ngày mùa*) và trong không gian (*làng quê*). Sau đó, tác giả nêu lên những biểu hiện của sắc vàng trong thời gian và không gian đó. Hai câu cuối là nhận xét, cảm xúc về màu vàng. Một trình tự với ba phần nhất quán và rõ ràng như thế đã làm cho mạch văn thông suốt và bố cục của đoạn văn trở nên mạch lạc.

Bài tập 2. Như đã nói ở trên, ý tứ chủ đạo của câu chuyện xoay quanh cuộc chia tay của hai đứa trẻ và hai con búp bê. Việc thuật lại quá tì mỉ nguyên nhân dẫn đến cuộc chia tay của hai người lớn có thể làm cho ý tứ chủ đạo trên bị phân tán, không giữ được sự thống nhất, và do đó, làm mất sự mạch lạc của câu chuyện.